

GERDA BÜCHLER

Jmenuji se Gerda Büchler. Narodila jsem se jako Gerda Bardosch roku 1930 v Opavě v bývalém Československu. Můj otec byl nejmladší z devíti sourozenců. Když mu bylo 36 let, oženil se. Byli jsme dobře situovaná rodina ze strany otce i matky. Otec vlastnil jako majitel pily mnoho lesů v okolí města Žiliny, kde jsme žili. Moje sestra Margitt přišla na svět v roce 1933.

Už jako malé dítě mě otec brávil do lesa a učil mě, které houby a lesní plody jsou jedlé a které ne. Tak jsem znala stromy, keře, světové strany, všechno, co dítě mého věku dokáže dychtivě pochopit. Bohužel zemřel otec příliš brzy - na zánět slepého střeva v roce 1936. Matce bylo právě 29 let, když se stala mladou, pěknou, bohatou vdovou se dvěma dětmi.

Jak již jsem zmínila, také ona pocházela z dobře situované rodiny, ve které k dobré výchově „mladé dámy“ patřilo hrát na klavír, tančit, zpívat a také cestovat. Nebyla vzdělávána k tomu, aby byla vdovou a matkou. V domácnosti jsme měli několik pomocnic, německou slečnu jako děvče k dětem, kuchařku, služku a dvakrát týdně přicházela pradlena.

Doma se mluvilo německy. To byla jediná řeč, kterou matka dobře ovládala. Protože byla pěkná žena, zajímalo se o ní více mužů. Ve volbě byla přece jenom opatrná, protože vždy předpokládala, že většina mužů se zajímala více o její bohatství, než o její osobu.

Po 1. světové válce vzniklo v roce 1918 Československo, které sestávalo ze čtyř částí: Čechy, Morava, Slovensko a Podkarpatská Rus.

Ve městě Žilina žilo mnoho židovských rodin, také nábožensky. Město mělo dvě synagogy a jednu židovskou školu, která byla oblíbená i u bohatých nežidovských rodin. Mezi židovskými rodinami bylo hodně akademiků, lékařů, zubařů, právníků. Pro město Žilina platili všichni občané za rovnoprávné.

To se radikálně změnilo v roce 1938, když bylo v Mnichově rozhodnuto o osudu Československa. 1939 se staly Čechy a Morava protektorátem pod kontrolou nacistického Německa. Jižní část Slovenska a Podkarpatská Rus byly zabrány Maďarskem. Zbytek Slovenska měl autonomní vládu, která byla pod vlivem fašistů.

V té době mi bylo právě 8 let, nerozuměla jsem ničemu z politiky, navštěvovala jsem ráda židovskou školu a měla své přátele. O dva roky později bylo všechno pryč.

V roce 1940 byla naše škola zavřena, žádné židovské dítě nesmělo navštěvovat jakoukoliv školu. Také jsem musela opustit hudební školu. Nám židovským dětem bylo všechno zakázáno: už žádná návštěva kina, koupaliště, už žádné bruslení, cvičení v tělocvičně, tenis atd. Židovské obchody byly zavřeny a rozebrány stejně jako továrny, většinou členy strany NSDAP. Nazývalo se to „arizace“.

Museli jsme nyní nosit žlutou hvězdu na našem oblečení, pevně přišitou za všechny cípy. Platil zákaz vycházení od 20 hodin. Brzy poté přišel další zákaz. Musely se odevzdat všechny šperky a elektrické přístroje. Byla zablokována bankovní konta. Jedním slovem bylo nám odebráno veškeré naše vlastnictví, naše bohatství, a co bylo ještě horší, byla nám odejmuta veškerá lidská práva!

Učitelé z mé školy nás posbírali dohromady, mě a všechny moje spolužáky, a vyučovali nás po domech, někdy i sklepech. V zimě 1941 jsem se vracela z jednoho takového vyučování domů se židovskou hvězdu na kabátě. Byla jsem napadena skupinou rudých gardistů – dětí jenom trochu starších než já – členů strany, a byla zbita ledovými rampouchy do polomrtva. Nechali mě ležet na ulici, někdo mě našel a vzal do nemocnice, kde jsem se léčila ze svých zranění tři týdny. Do dneška mám na hlavě jizvy, kde nerostou žádné vlasy.

V tom roce (1940) jsme byli spoluobčany z naší ulice, kteří patřili k horlivým fašistům, vyhození z našeho bytu, přitom jsme si nesměli nic vzít. Přestěhovali jsme se do nějakého sklepa.

Město Žilina mělo velký vojenský tábor, který byl přeložen, takže na jeho místě měl být vybudován větší sběrný tábor pro lidi zbavené zpráv. Tam umístili všechny lidi pronásledované nacisty, předtím než budou odtransportováni do Polska – údajně do nových obytných sídlišť. První dva transporty sestávaly z 1000 žen a mužů ve věku 18 až 25 let. Ti byli „Předehrou“! Tento nenadálý odsun otevřel Slovákům oči: kdyby byli deportováni všichni Židé, zůstali by bez lékařů, zubařů a právníků. Co potom? Tak se vymyslelo něco nového. Pojem „hospodářsky důležitý Žid“. Tato skupina nosila jako označení 6 centimetrů velkou židovskou hvězdu, která byla připnuta jen špendlíkem.

Matka dlouho nečekala a rozhodla se vdát za domácího lékaře naší rodiny (samozřejmě to bylo manželství jen „papírové“). Tak jsme získali tento status a patřili jsme k několika rodinám, které nebyly deportovány.

Ale stávaly se také omyly. Když jsme se jednoho dne vrátily se sestrou z vyučování zpátky do sklepního bytu, byl sklep prázdný. Zašli jsme za „našimi“ domovníky, starším manželským párem, kteří nás znali odmalička a měli nás moc rádi. Starali se o nás.

Byla jsem vždycky rychlá v přemýšlení a našla jsem způsob, jak bychom mohli pomoci našim rodičům (matce a nevlastnímu otci) v táboře. Přijížděli jsme každý den do tábora se zásobovacím autem a mohli jsme rodičům přinést všechno, co potřebovali.

Proběhlo několik týdnů, když mi maminka řekla, že budou zítra transportováni. Přišla jsem domů a začala si balit, bylo pro nás samozřejmé: jedeme s nimi! Správce domu a jeho žena byli zděšení, neboť nás obě dvě milovali jako vlastní děti, které neměli. Oba se nás snažili přesvědčit, abychom zůstaly. Když on viděl, že jsme pevně rozhodnuty neopustit naše rodiče, řekl: Počkejte! A šel pryč. O hodinu později přišel zpět s našimi rodiči. On, jako člen strany NS, je osvobodil. Až později mi došlo, že jsem svou tvrdošíjností (tvrdá palice) zachránila svou rodinu.

GERDA S MATKOU A SESTROU 1942

Město Žilina je vzdáleno 70 km od polské hranice.

Město je důležitým železničním uzlem, to bylo pravděpodobně příčinou toho, že zde byl zřízen sběrný tábor. Všechny transporty musely projet Žilinou. Často stály vagóny nacpané lidmi dlouhé dny na kolejích a čekaly na další vlaky a vagóny. My děti z města jsme dávaly pozor – tak jak to umí jenom děti – kdy zase přijede nový transport. Zajišťovaly jsme chleba, vodu a cukr, přinášely k vagónům a strkaly ty věci do otvorů ve dveřích, jak bylo jen možné. Přitom se jednou stalo, že mě poznal jeden člen rodiny z otcovy strany. Toho už jsem potom nikdy neviděla.

V roce 1938 žilo na Slovensku asi 120 tisíc Židů, v letech 1942 až 1943 bylo asi 58 tisíc z nich deportováno do Polska. Co se již tehdy vědělo, že asi 90 % všech deportovaných bylo během několika dnů v koncentračních táborech nacisty zavražděno. V létě 1943 byly transporty přerušeny. Otec byl poslán do 30 km vzdáleného města na dobrovolnou práci jako lékař. Každé dva týdny nás jezdil navštěvovat.

Přesto byl náš pobyt ve sklepním bytě nejistý. Pořád zde byl strach z deportace. Také už se nekonalo vyučování, protože už zde nebyl žádný učitel. Tak se mí rodiče rozhodli Žilinu opustit. V nemocnici, kde nevlastní otec pracoval, bylo více židovských lékařů, kteří, aby zachránili své rodiny, přišli na geniální myšlenku, umístit je na infekční oddělení. Takto jsme potom byli bezpečnější před pronásledováním. Tam jsme prožili dva měsíce, až do srpna 1944, kdy začalo na Slovensku partyzánské povstání.

Věděli jsme, že Židé patřili vždy k prvním obětem. Tak jsme se rozhodli opustit nemocnici, která pro nás představovala na konci války poslední normální bydlení. Už si nepamatuji, jak jsme se dostali v přeplněném vlaku do Banské Bystrice. Tady bylo srdce povstání. Našli jsme ubytování u židovské rodiny Spaet se dvěma dětmi. Ti provozovali také velkou pilu. Mezi našimi rodinami se vyvinulo silné přátelství. Pro případ útěku zajistil pan Spaet v lese „bunkr“ vybavený zásobami.

Dříve než nám bylo milé, v říjnu, jsme nás 8 osob opustili dům a pokusili se najít ubytování ve vesnicích. Jenže nás nikdo nechtěl ubytovat, ani za hodně peněz! Tak zůstaly jedinou možností lesy. Ale bunkr rodiny Spaet jsme nenašli. Tak jsme vyhrabali díry do lesní půdy, abychom se v noci ochránili před zimou. Jedli jsme lesní plody, houby nebo jsme žvýkali kůru ze stromů, sníh byl náhradou vody. Protože jsem vypadala jako blondáta „arijské“ děvče, mohla jsem zkusit něco koupit ve vesnicích. Ale nikdo nic neprodával. Naše situace byla zoufalá, silně sněžilo, v hlubokém sněhu jsem ztratila své boty, všechno, co jsme vlastnili, jsme už dávno vyhodili, jedině oblečení jsme nosili v několika vrstvách na sobě.

Byl listopad, když jsme dorazili do malé vesničky, na jejímž okraji stála škola, ve které bylo asi 250 lidí, většinou Židů, kteří se tam schovali. Bylo úžasné mít zase střechu nad hlavou.

Potom přišel 14. listopad. Najednou se vyrojili vojáci německé pravidelné armády, kteří pouze bojovali a nevraždili. Nechali každému z nás lísteček, který nás vyzýval, abychom šli zpátky do města: „Všechno se urovná!“

Většina z nás tam tedy šla, také rodina Spaet. I moji rodiče chtěli jít, ale já a sestra jsme nesouhlasily a oponovaly: „my zůstáváme!“

Až teprve po válce jsme zjistili: všichni, kteří poslechli výzvu na lístku, byli odvedeni do blízkosti vesnice Kremnička, postaveni na okraj hrobu a zezadu střeleni jednou ranou a potom, ať už mrtví nebo ještě živí, do tohoto hrobu pohřbeni. Navštívila jsem to místo se svou rodinou v 90. letech. Mnozí starší lidé z této vesnice si ještě pamatovali na děsivý křik.

Tak jsme zůstali, moje rodina a další, ve škole, když v následujících dnech přepadli školu vojáci SS a bez váhání nás postavili v tělocvičně ke zdi a začali jednoho po druhém střílet, až jsem byla na řadě já. Přestali, vyvolali mě z řady ven a ptali se, co dělá dítě s blondatými vlasy a modrýma očima mezi těmi všemi Židy. Vypτάvali se mě tak dlouho, než školu napadla skupina partyzánů a zaměstnala SS bojem, takže více než polovina uprchlíků zůstala naživu. Moje maminka poznamenala, že jsem opět svou blondatou tvrdou palicí všem zachránila život.

Všichni opustili to místo tak rychle, jak jen to bylo možné, a utíkali víceméně bezcílně do nejbližšího lesa. Byl tam s námi také jeden chlapec z mé školy ze Žiliny se svými rodiči, když jsme uslyšeli explozi a z jeho maminky kromě krvavých stop ve sněhu nezbylo vůbec nic. Šlápla na minu. Cesty byly totiž zaminovány.

Společně s jednou další rodinou jsme narazili v lese na skupinu partyzánů, z nichž mnozí byli zranění. Když slyšeli, že můj otec je lékař, přijali nás a vzali do svého bunkru. Bunkr byla hluboká jáma chráněná kmeny stromů, pokrytá pískem, větvemi, listím a používaná podobně jako stan. Protože jsme byli příliš velká skupina pro bunkr a pro partyzány byl užitečný pouze lékař, museli jsme se my ostatní během dne zdržovat v lese a vydržet ve sněhové díře. Teprve v noci jsme se mohli vrátit do bunkru, přitom poslední z nás vždy musel zamést stopy ve sněhu. Kvůli tomuto vypětí a únavě ze sněhu a mrazu mě musela matka často burcovat, abych neusnula a neumrzla. Utrpěla jsem na nohou několik omrzlin. Partyzáni, kteří mě měli rádi, mi vyrobili pár berlí, aby mi pomohli. Takto jsme prožili šest týdnů, zranění byli mezitím vyléčeni a už lékaře, mého otce, nepotřebovali. Partyzáni nám vysvětlili, že už nás dále nemohou sytit - měli sice ještě pár koní, ale jednoho z nich právě z hladu zastřelili, jeho maso snědli syrové, protože se nesměl rozdělovat oheň, jelikož by mohl partyzány prozradit. Kromě toho jsme jedli suché fazole, které jsme hodiny žvýkali. Přísahala jsem, že v mém domě nebudou nikdy fazole!!

Bunkr, ve kterém jsme s partyzány přebývali, mi čím dál více připomínal ten z vyprávění pana Spaet, v němž měl zahrabat proviant. A tak jsem sdělila vedoucímu partyzánů svou domněnku, že by v tomto bunkru možná mohla být uložena zásoba jídla rodiny Spaet. Přestože moc nevěřil tomu, co jsem vyprávěla, přece jenom začali hrabat a brzy našli pytel cukru, špek, fazole a zmrzlé mléko. Velitel mi ihned z ryzí vděčnosti daroval revolver (bylo mi 15 let) a dovolil nám přebývat v bunkru také přes den.

Jednoho dne, to bylo již začátkem dubna, jsme v lese slyšeli hlasy, které přicházely stále blíže. Byli jsme přesvědčeni, že nás našli Němci. Když přišli blíže, poznali jsme ruské vojáky. Pomohli nám, zvláště těm, kteří již nemohli chodit (také mně) dorazit do nejbližší obce a odtamtud do města do nemocnice, kterou jsme museli opustit v říjnu předchozího roku.

Matka mezitím onemocněla tyfem, také já jsem měla horečku, lehčí případ tyfu. Sestra a nevlastní otec nás často v nemocnici navštěvovali; kde bydleli, jsem ale nevěděla. O týden později jsem měla být přeložena na ortopedické oddělení, kde mi měly být amputovány mrazem zničené prsty. Utekla jsem z nemocnice a schovala jsem se na pile Spaetových, kam mi sestra denně přinášela jídlo a pití. Nikdy jsem nezjistila, odkud měla jídlo.

7. května jsme se konečně vrátili do našeho města Žiliny. Matka byla zase tou stejnou osobou jako dříve, vpochodovala do našeho domu, zazvonila a zařvala: „Ven!“

Byli to stejní lidé, kteří nás tehdy před čtyřmi lety vyhnali z našeho domu. K našemu překvapení byli během krátké doby pryč, aniž by si něco odnesli. Tato rodina, která nás vyhodila, utekla pryč!

Ted' to znamenalo začít znovu. Museli jsme ta léta, ve kterých jsme neměli žádná práva, zapomenout a zcela normálně žít dál. Ale co bylo v té době normální?

Zpátky se vrátilo asi 10 dětí ze třídy o velikosti 60 dětí. Začali jsme se zase učit, abychom mohli v září složit absolventské zkoušky. Mohli jsme sice složit všechny zkoušky, přesto jsme byli přeřazeni o rok níže.

Nosila jsem stále vojenské holínky, velikost 45, boty mého nevlastního otce o velikosti 42 mi neseseděly. Jeden rok školy, 4. ročník na gymnáziu, stačil k tomu, abych školu opustila, neboť jsem už více nemohla vydržet a snášet antisemitismus. Tak jsem se vyučila fotografkou v naději, že jednoho dne budu pracovat v rentgenovém oddělení nemocnice. Ale moji rodiče nechtěli o této myšlence vůbec slyšet, protože tehdy byl rentgen ještě velmi zdraví škodlivý.

Pokud jsme my mladí přežili pronásledování a válku, organizovali jsme se v židovských mládežnických skupinách a zabývali se sionistickým hnutím. Ve svém volném čase jsem sportovala, plavala, hrála tenis a lyžovala. Život byl zase dobrý, jenom moje nohy ne. Tak jsem se musela učit používat je takové, jaké byly.

Na základě našich zkušeností jsme si všichni byli jisti: v Evropě nezůstaneme! V roce 1948 byl založen stát Izrael. To byl cíl nás všech.

Moje věková skupina nejprve nesměla opustit Slovensko, nejprve pouze mladší, kteří zůstali bez rodičů a potřebovali naši pomoc. Má sestra patřila do první skupiny. Ale vyskytly se také jiné problémy: Polsko nedovolilo svým Židům se vystěhovat. Proto jsme pomáhali stovkám uprchlíků přes hranice, dále přes Bratislavu na základě finanční pomoci sionistických světových organizací. Zanedlouho na tom byli stejně zle také maďarští Židé; dobře, že nadále pomáhalo americké židovstvo!

GERDA 1947

Organizovat transporty a vyhýbat se pohraniční policii stálo hodně peněz. K jednomu takovému maďarskému transportu jsem mohla přimět také svého nevlastního otce, ačkoliv lékaři nesměli vycestovat ze Slovenska. Všichni mládežníci, kteří organizovali tuto uprchlickou činnost, měli také sbalené kufry pro případ, že by museli nenadále opustit zemi.

Během této doby (1945 – 1948) jsem pomáhala matce v domácnosti. Prodali jsme náš dům, což přivedlo matku na pár dní do vězení. Takže jsme balili s rozumem. Nebylo dovoleno vyvézt jakýkoliv hodnotný majetek. Řetízky jsme vtáhli do gumových okrajů dámských kalhotek, prsteny jsme schovali do pálek na stolní tenis, brilianty jsme zapekli do koláčů. Tak jsme 10. května 1948 konečně opustili Slovensko směrem Izrael. Byla to dlouhá cesta.

V Itálii byla naše skupina umístěna na tři týdny do uprchlického tábora. Proč, to nikdo nevěděl. Do doby, než nás vzala jedna izraelská loď, primitivní skořápka. Moje skupina se ihned přihlásila na dobrovolné práce na palubě, což mělo výhodu smět používat sladkovodní sprchu. Do Haify jsme připluli 5. června.

Haifa 2009

Celá má skupina opustila loď směrem do kibucu. Protože matka byla sama, zůstala jsem s ní. Tak jsme se dostali do tranzitního tábora „Saint Lux“ u Haify. Tam byly shromážděny tisíce, nikdo nemluvil hebrejsky. Nikdo nevěděl, co bude a kam dále jít. Každý obdržel dvě deky, třikrát denně jídlo a peníze 2 ½ Liry, ale žádné informace, co a jak začít dělat...

Sestra dorazila do Haify o několik měsíců dříve a byla s ostatními dětmi v kibucu „Kfar Makabi“, kde jsme jí s matkou navštívily. Tam jsme se mohly osprchovat. Matka našla práci v jedné restauraci: mytí nádobí. Bylo to lepší než nedělat nic.

Náš druhá skupina připlula 12. června. S nimi jsem jela do kibucu „Nir-Am“. Tam nás přivítali naši přátelé, neuvěřitelné, jak se jejich obličeje během jednoho týdne změnily a jak vypadali izraelsky. Pracovali jsme na polích, ve stáji, v kuchyni, bylo jedno kde... a vedlo se nám dobře! Blížil se konec roku a já jsem začala přemýšlet, co bych ráda v budoucnu chtěla dělat. Zůstat v kibucu nebo pracovat jako fotografka?

Nevlastní otec už byl také v Izraeli (nezmínila jsem, že „papírové manželství“ mé matky bylo opravdu dobré manželství, které vydrželo 33 let). Koncem prosince jsem opustila kibuc a přestěhovala se za svými rodiči do Natanie, pěkného malého města u moře a našla jsem si tam dobré místo jako fotografka. Tam jsem žila asi jeden rok, udržovala přátelství, a když sestra opustila svůj kibuc a přestěhovala se do Tel Avivu, přestěhovala jsem se také do Tel Avivu. Neboť v Tel Avivu se vytvořila skupina slovenské mládeže. Tam jsme chtěly být, abychom budovali přátelství, podnikali společné výlety, chodili tancovat apod.

Tel Aviv také nabízel lepší pracovní podmínky.

Jednoho dne jsem tak potkala Stefana Büchlera, zvaného Pitu, kterého jsem si v roce 1953 vzala. V té době neměl nikdo moc peněz. Pitova matka vlastnila malý byt, který prodala, abychom si mohli pronajmout větší byt a mohli se vzít. Oba jsme pracovali v Tel Avivu a bydleli jsme v městské čtvrti Ramat-Gan. Cestovali jsme na kolech.

V roce 1955 se narodil náš první syn Dani. Bylo to krásné, hodné dítě. Mohla jsem si přitom zařídit doma fotografickou laboratoř a fotografovat, např. také ostatní děti, když jsem chodila se svým synem na procházky.

Můj manžel přes den pracoval a ve večerních hodinách se dále vzdělával, aby se stal inženýrem. Po několika přerušených těhotenstvích přišel o pět let později na svět můj druhý syn Rami, z čehož jsme byli všichni šťastni, zvláště jeho starší bratr Dani.

GERDA A STEFAN - SVATBA 1953

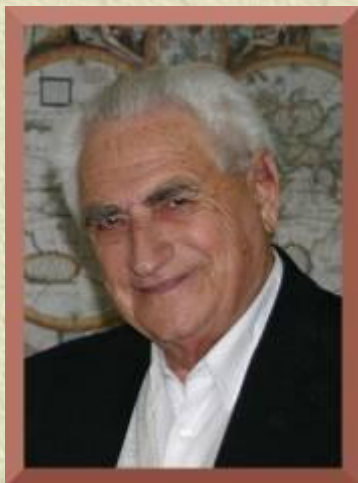

GERDA V PRÁCI V NEMOCNICI 1970

Roku 1962 jsem ve fotografování začala zkoušet nový směr, fotografii pro lékařské účely ve velké nemocnici v Tel Avivu. Tak jsem mohla konečně uskutečnit svůj sen. Tuto zajímavou práci jsem tak milovala, že ještě dnes, ačkoliv jsem už dlouho v důchodu, jednou týdně pracuji ve svém starém oddělení na klinice.

Roku 1968 jsme se konečně přestěhovali do většího bytu, naše děti byli mezitím oba vojáci. Dnes vykonávají civilní zaměstnání. Oženili se. Máme pět vnoučat a vedeme s našimi rodinami pěkný život.

V letech 1990 až 2002 jsem se podrobila různým operacím na nohou. Ačkoliv se jejich stav mohl zlepšit, zůstávají nadále problematické a připomínají mi příšerné roky mého dětství.

ŠTEFAN BÜCHLER

Jmenuji se Štefan Büchler. Byl jsem požádán, abych Vám podal zprávu o tom, co jsem zažil během II. světové války. Ačkoliv nejsem ani historik, ani učitel, pokusím se o srozumitelné vyličení svých zážitků. Moje zkušenosti se zakládají na práci s izraelskou mládeží, kterou doprovázím při skupinových zájezdech do bývalých koncentračních táborů v Polsku. Při svém vyprávění jsem tedy nazýván "živým svědkem".

Narodil jsem se roku 1929 v hlavním městě Slovenska - Bratislavě. Můj otec, narozen roku 1897, pocházel ze severozápadního Slovenska, nedaleko od české hranice tehdejší Rakousko-Uherské monarchie. Otec navštěvoval německé školy a školní docházku ukončil už za I. světové války v roce 1915. Byl odveden do armády, stal se důstojníkem a bojoval na ruské frontě, kde byl raněn, ale také vyznamenán. Pak byl přeložen na italskou frontu, kde opět vynikal statečností a byl vyznamenán velkou stříbrnou medailí. Tam byl však také raněn. Jak je Vám jistě známo, v této době byla rakousko-uherská a německá armáda spojenecká. Mého otce by nikdy nenapadlo, že (i když bojoval za Rakousko-Uhersko a Německo) bude právě Němci o 26 let později zavražděn.

Po první světové válce otec vystudoval obchodní školu a stal se později hlavním účetním cukrovaru v Šuranech, malém městě mezi Bratislavou a Budapeští. Zde si roku 1923 vzal dceru vedoucího inženýra cukrovaru, jehož rodina pocházela z okolí Budapešti. Tím se mou mateřštinou stala po matce maďarština, po otci slovenština a po chůvě němčina.

V našem malém městě žilo asi 5000 obyvatel, z toho 500 židovského původu. Můj otec obdržel od cukrovaru malou vilu. Za domem byla velká zahrada s ovocnými stromy a před domem květiny a keře. Ve městě byla židovská národní škola, kterou jsem navštěvoval. Strávil jsem zde šťastné dětství.

Roku 1938, když mi bylo devět let, se politická situace dramaticky změnila. Podle mnichovské dohody bylo Československo rozděleno. Oblast Čech a Moravy se stala 1939 protektorátem Německé říše. Slovensko zůstalo autonomní pod německým vlivem.

ŠTEFAN, JAKO DÍTĚ U PRARODIČŮ, STOJÍ NEJMENŠÍ V BÍLÉ KOŠILI, ROK 1937

Jižní Slovensko bylo připojeno k Maďarsku. Jelikož naše malé město leželo v poslední zmíněné oblasti, tak tam vpochovala maďarská armáda. Úřední řečí se stala maďarština, s čímž jsem díky své mateřštině neměl problémy. Větší část rodiny z otcovy strany zůstala na Slovensku.

V letech 1938-1944 Židé v Maďarsku nepociťovali prakticky žádný útlak. Židé polského původu museli Maďarsko opustit. Museli se vrátit do Polska. Tenkrát jsem nevěděl, že to pro ně bylo rozsudkem smrti. Bylo mi tehdy 13 let a netušil jsem, co moji rodiče tenkrát již věděli, nebo o čem přemýšleli.

Židé v Maďarsku nesměli již déle chodit do základní, střední školy nebo na gymnázia. Také přístup na vysoké školy jim byl zakázán. Jen 5% Židů smělo do škol. Měl jsem štěstí, když jsem byl přijat s dalšími pěti židovskými žáky.

V roce 1942 bylo tisíce Židů ve věku 18-45 let mobilizováno za účelem práce a pomoci v maďarské armádě. Také můj otec byl povolán a stal se velitelem jedné z těchto pracovních skupin. Po pár měsících byl opět z vojska propuštěn. Když v Polsku, Litevsku a na Slovensku bylo pronásledování a vraždění Židů v plném proudu, měl na sobě můj otec uniformu vojska, které bylo spolu s fašistickými jednotkami zodpovědné za smrt statisíců Židů.

Antisemitismus v Maďarsku byl sice značný, ale maďarským Židům přeci jen nehrozilo nebezpečí smrti. Situace na Slovensku byla mnohem horší. Od roku 1938 bylo židovské obyvatelstvo šikanováno a krok za krokem zbavováno práv.

Nejprve museli Židé nosit žlutou hvězdu, která musela být důkladně přišita. Později jim byly zabaveny šperky a cennosti, také kola, auta a radia. Pak jim byly uloupeny jejich obchody a předány převážně přívržencům nacistické strany, nazývalo se to „arizace“. Židé nesměli do kina, divadla, kavárny, restaurací, ani na přednášky. Nesměli do veřejného parku, na koupaliště ani na hřiště.

O pár týdnů později museli Židé opustit své byty a domy, jen v šatech, co měli na sobě a s věcmi, které se vešly do jednoho kufru. Takto byli přepravováni do ghett.

Tehdy žila na Slovensku ještě celá rodina z otcovy strany: moji prarodiče, dva strýcové se svými rodinami a teta s rodinou. Z matčiny strany tam žila teta s rodinou a mladší strýc. V této době žilo na Slovensku na 90 tisíc Židů.

Roku 1942 byly první skupiny žen a mužů ve věku od 18-54 let spojeny a deportovány na východ k nuceným pracím. Slovenské úřady se chtěly zbavit těch Židů, jejichž majetek byl konfiskován. Mělo se za to, že Židé budou u Němců pracovat v zemědělství.

Od konce roku 1942 až do počátku roku 1943 byly na východ deportovány celé rodiny. Celkem takto „zmizelo“ na 58 tisíc Židů. Mezi nimi byli rodiče mého otce, jeden strýc s manželkou a dvěma dcerami, jedna teta se svým manželem a dvěma syny, dvojčaty. Těchto deset blízkých příbuzných jsem již v životě neviděl. V této době nikdo nevěděl, co tito lidé museli vytrpět, nikdo neznal jejich osud.

Teprve tehdy, když jsem byl v roce 1944 deportován do Osvětimi, jsem se dozvěděl od dalších spoluvězňů, že tito lidé byli ve vyhlazovacích táborech posláni do plynu, ubiti, zastřeleni, nebo jiným způsobem zavražděni.

V prvních transportech ze Slovenska do Polska se nacházeli nejvíce mladí muži a ženy, mezi nimi také švagr mé matky, celkem asi na 1000 osob. Několika stovkám slovenských Židů

se podařilo uprchnout do Maďarska, mezi nimi byla sestra mé matky se svými syny. Můj otec jim pomáhal a finančně je podporoval, aby mohli dostat falešné dokumenty. Do roku 1944 žili v Budapešti. Jiný bratr mé matky byl profesorem na gymnáziu v Bratislavě. Od počátku roku 1942 se připojil k podzemnímu hnutí v lesích středního Slovenska.

Tehdy mi bylo 13 let, byl jsem žákem reálné školy, který nemohl vědět, co se dosud stalo Židům v ostatních zemích. V roce 1944 bylo již v Osvětimi a dalších vyhlazovacích táborech v Polsku a ostatních zemích východní Evropy, které byly obsazené německým Wehrmachtem, policejními oddíly a jednotkami SS, vyhlazeno na pět milionů Židů. Částečně byli také ubiti obyvateli např. v Litvě a na Ukrajině, částečně zemřeli hladu, vysílením, na nemoci, nákazy nebo byli cíleně zavražděni nejtěžším pracovním zatížením.

V březnu 1944 obsadila německá armáda Maďarsko, pozvala tehdejšího prezidenta Horty Miklose do Berlína a nechala zvolit novou, Německu přátelsky nakloněnou vládu. Do Maďarska také zároveň přicestoval Adolf Eichmann, šéf gestapa, který byl zodpovědný za „konečné vyřešení židovské otázky“ v Maďarsku a organizoval deportace a vyhlazení maďarských Židů.

Politická situace se rychle měnila. My Židé jsme museli nosit žlutou hvězdu. Pak jsme museli odevzdat šperky, auta, kola, fotoaparáty. Pak jsme nesměli používat žádné dopravní prostředky. Naše obchody nám byly vyvlastněny a zabráný. Židovská škola byla zavřena. O pár měsíců později jsme museli opustit náš byt a přestěhovat se do ghetta, které bylo zřízeno v blízkosti naší synagogy. Organizace Adolfa Eichmanna byla natolik efektivní, že již v květnu 1944 byla první velká skupina Židů deportována v dobytčích vagónech do Osvětimi. V našem městě byli počátkem května všichni Židé zavřeni. Během dvou týdnů byli přepraveni do ghetta.

Počátkem června jsme byli také my nahnáni do vagónů, v každém bylo na sto lidí a odpraveni k neznámému cíli. Můj otec se domníval, že budeme osvobozeni, že toto všechno je jen omyl. Avšak tento voják, vyznamenaný za první světové války, se mýlil. Po více než dvoutýdenní jízdě náš vlak 17. června zastavil. Nevěděli jsme, kde jsme. Byla tma, dveře byly otevřeny, světlomety osvětlovaly noc, z amplionu se ozývaly příkazy: rychle vystoupit, kufry nechat stát na místě!! Vyskočil jsem, pro mě to bylo lehké. Mnozí měli se skokem problémy. Mému sousedovi, velkému muži, to šlo pomaleji. Když doskočil, tak byl obuškem zbit do krve.

Na nástupišti, na rampě, stálo mnoho vojáků SS a jiných osob ve slabě pruhovaných „oblecích“. Až později jsme se dozvěděli, že to byli vězňové jako my a tvořili zvláštní oddíl, který pomáhal SS při jejich vražedné práci.

Přes ampliony jsme slyšeli příkazy: muži nalevo, ženy, děti, starci napravo! Kufry nechat stát! Ty přijdou na řadu později!

Moji rodiče se rozhodli, dodnes nevím proč, že moje matka, 41letá paní, šla k ženám a můj bratr, dvacetiletý a já, jsme šli s otcem do mužské řady. Daleko vpředu stáli vojáci SS. Když jsme se blížili, tak jsme viděli, že jeden z nich prstem ukazoval nalevo nebo napravo. Později jsem se dozvěděl, že tou osobou byl zločivý táborový lékař doktor Mengele.

Můj otec mi poradil, abych se postavil na špičky a řekl, že mi je již 18 let, což jsem také udělal. Mengele se krátce rozhodoval, pak ukázal na mužskou řadu. Tak byla provedena selekce mezi smrtí a životem.

Když bych při selekci přestoupil do řady žen a matek k mé matce, pak bychom oba nepřežili, podobně jako většina mých vrstevníků.

Všechny ženy a děti, všichni staří, byli zavedeni do jedné budovy. Tam se museli v jedné místnosti svléknout do naha s očekáváním, že se budou sprchovat. Namísto očekávané sprchy a očištění byl vpuštěn průduchy jedovatý plyn Cyklon B. Během několika minut byli v místnosti všichni mrtví. Mrtvolky byly pak spáleny v krematoriu.

Prakticky denně přijížděly tři transporty s průměrně 1500 lidmi, ze kterých na 80 % bylo v nejkratší době zavražděno. Od května do září 1944 bylo z Maďarska během 120 dnů deportováno na 600 000 Židů, tj. ca 5000 Židů denně, ze kterých bylo 4000 zavražděno. Během těchto 120 dnů bylo tedy zavražděno 480 tisíc Židů.

Osvětim-Březinka

Po selekci zbyly na "rampě" jen dvě skupiny: muži a ženy. Pro ostatní tj. ženy s dětmi, staré a nemocné lidi, se život skončil. Skupina, kde jsme byli my, můj otec, můj bratr a já, byla zavedena do velké místnosti, kde se všichni museli svléknout do naha a osprchovat. Obdrželi jsme pruhované vězeňské šaty a dřevěné pantofle s látkovou horní částí.

Pak jsme byli jako stádo skotu vyhnáni z domu a vrátili se až pozdě v noci do našeho budoucího bydliště, jednoduchých dřevěných baráků s dřevěnými pryčnami na spaní.

V dalších dnech jsme byli přiděleni na nucené práce při stavbách silnice, ve zbrojních továrnách, textilní továrně, v zemědělství atd. Ti, kteří přežili selekci, museli nyní denodenně velmi těžce pracovat, 12-14 hodin, přičemž nedostali skoro najíst. Průměrně silný člověk vydržel tuto námahu zhruba 10-12 týdnů. Jak jsem se později po letech dozvěděl, byly tyto nucené práce systematicky vykonávanou nacistickou genocidou, která byla policií, správními orgány a justicí schválena na tzv. Konferenci ve Wannsee v lednu 1942, totiž „uzavření židovské otázky“ nucenou prací a masovým vyvražděním.

Rudolf Höß, velitel tábora od května 1940 do listopadu 1943 a služebně nejstarší od května do července 1944, později vypověděl, že v roce 1944 pracovalo pro německý průmysl jako nuceně nasazení 400 tisíc vězňů. 20% z nich měsíčně zemřelo vysílením, hladu, nemocemi, nebo byli nazpět převezeni do vyhlazovacího tábora Birkenau, kde byli zavražděni, neboť již nemohli pracovat. Tento podíl práce již neschopných vězňů byl německému průmyslu nahrazen přísunem nových zdravých vězňů. Neměli žádná jména, jen čísla.

Můj první den v Osvětim-Březinka

Nacházel jsem se v táboře E-II, který byl nazýván také jako cikánský tábor. Denně jsme byli v 5 hodin hlasitým pokřikem a bitím buzení a vyháněni na nástup před baráky, kde jsme museli nastoupit v pětiřadech.

Osvětim - Březinka

V každém baráku bylo ubytováno na 1000 vězňů. Každý barák měl svého oddílového nadřízeného, obvykle to byl německý zločinec, který byl krutý

a za každou maličkost byl schopen někoho zabít, např. když si vězeň dovolil oslovit vojáka, nebo byl přistižen při krádeži brambor nebo řepy z hladu, nebo když zlomil při práci lopatu, neboť se jednalo o poškození „majetku říše“ říše.“

Tábor v Březince sloužil jako: přechodný, vyhlazovací a pracovní tábor. Tábor, kde jsme byli my, byl toho času přechodný, ze kterého se zástupci průmyslu z různých továren v okolí zásobili novými silnými vězni.

Každý tábor byl obehnán dvojitým drátěným plotem, který byl v noci pod vysokým napětím. Následujícího rána jsme mohli pozorovat, kolik vězňů nevydrželo ponižování, rány, hlad a ukončili tak svůj život sebevraždou. Tábor se skládal ze 32 oddílů (bloků). Na straně se sudými čísly byli ubytováni cikáni. I když jsme cikáni nebyli, tak jsme byli já, můj strýc, můj otec a já v baráku číslo 2. Na druhé straně byly baráky liché. Zde se nacházeli maďarští vězni. V baráku 21 byli mladí hoši v mém věku, mezi nimi několik mých spolužáků, kteří, podobně jako já, nebyli při selekci vyhlazeni se svými matkami.

Viděli jsme čtyři komíny, ze kterých vystupoval hustý dým. Tam byli spáleni ti, kteří byli zavražděni hned po příjezdu - matky s dětmi, rodiče, prarodiče, kteří s námi přijeli stejnými vagóny.

Moji prarodiče, rodiče mé matky, byli pravděpodobně tohoto dne také zavražděni. Rodiče mého otce a jeho bratři se svými ženami a dětmi byli již dříve, pravděpodobně také v Březince nebo Majdanku usmrceni. Pohled na tento hustý černý kouř mě pronásleduje dodnes.

O tři dny později byl můj bratr odvezen jedním z pracovních transportů. Spatřil jsem ho znovu až po válce. Já s otcem jsme zůstali na místě. Můj bratr přežil hrůzy koncentráku, ale jeho zdraví bylo natolik podlomeno, že zemřel později ve svobodě v Izraeli po třech infarktech.

Ještě těsně před osvobozením tábora v Březince nacisté vyhodili do povětří plynové komory a krematoria.

Náš barák byl nedaleko od baráku „D“, takže bylo možné dorozumět se hlasitým voláním. Náhle jsme zaslechli vyvolávat z tohoto baráků naše jména. Byl to můj strýc, který byl deportován již v roce 1942. Jeho ženě a jejím oběma synům pomohl otec svého času uprchnout do Budapešti.

Můj strýc nám nyní vyprávěl svůj příběh o deportaci a věznění. Byl převezen roku 1942, pak pracoval v zeleninové zahradě osobního domu SS, než byl roku 1943 převezen do zvětšeného tábora Březinka. Tam upoutal pozornost svým krásným rukopisem, takže byl zaměstnán jako „písař“ v táborové kanceláři. Díky tomu se mu podařilo přežít tak dlouhou dobu. To bylo dopřáno jen velmi málo lidem.

Od nás se dozvěděl, co se stalo s jeho rodinou. Nevěřil, že by někdo ještě žil. Můj strýc se nechal přeřadit do našeho baráku jako „hlavní písař“, vzal mého otce také jako písaře a mě jako „poslůčka“. To mělo následující výhody:

Nemuseli jsme na nástup, ale po denním „odpočítání“ jsme mohli zpět do práce. Nemuseli jsme těžce pracovat a nebyli jsme také bití.

Naše jídlo sestávalo ráno z náhradní kávy (černá horká voda), v poledne polévka ze sušené zeleniny (z brambor a bramborových slupek), večer kousek chleba, asi 200g s margarínem nebo marmeládou.

Všichni ostatní vězňové dostávali velmi chudou stravu, tj. k jídlu skoro nic. Když zkřehli a zeslábli byli zavražděni. Každým dnem totiž přicházeli noví, čerství, silní vězni.

Jednonoho dne přišla do našeho tábora skupina vojáků SS. Vpochodovali k oddílu 21 a začali se selekcí mladých mužů tím způsobem, že ve výšce 1,70 m napnuli provaz a všem přikázali, aby se před něj postavili. Kdo byl větší, byl poslán napravo, menší na opačnou stranu. Po několika hodinách čekání byla skupina menších odvedena a později nějakým způsobem zahubena. Mezi nimi bylo mnoho z mých přátel.

Během těchto chvil jsem byl skryt pod pryčnou mého strýce a nebyl jsem tudíž našťástí objeven.

Museli jsme vytrpět mnohá ponižování, např. kromě toho, že jsme byli vedeni v knihách tábora pod osobním číslem, bylo nám vytetováno docela velké číslo na levém předloktí. Obvykle byla tato čísla vysoká 1 cm, byla vyryta na vnější straně paže. Když jsem byl na řadě, tak tetování prováděl jeden ze spoluvězňů, známý, který mi vyrazil menší číslo na vnitřní stranu předloktí a říkal: „Jsi ještě mladý, třeba se ti podaří přežít, pak není potřeba, aby to číslo bylo stále na očích.“ Moje číslo bylo: B-10.460, můj otec měl číslo: B-10.459 a moje matka měla číslo: A-23.037. Číslo mého strýčka bohužel neznám. Muselo to být jedno z prvních 1000 čísel, neboť přijel prvním deportačním vlakem do tábora Majdanek. Kromě něho přežili ještě jen tři další lidé.

Tyto ďábelské nacistické činy měly být dezinformační a zkrášlující propagandou skryty . (zodpovědné bylo Ministerstvo propagandy: Dr. Josef Goebbels; za deportaci zodpovědná kancelář IV (Gestapo) hlavního říšského úřadu bezpečnosti, Adolf Eichmann osobně řídil odvezení maďarských Židů do Osvětimi). Z táborů byly cíleně rozesílány pohlednice a dopisy ještě žijícím židovským rodinám na území říše.

Vlastním také takovou pohlednici, kterou odeslal můj otec své švagrové, která nebyla Židovkou, přičemž podcenil svou resp. naši situaci. Text byl následující: Milá Toňo, dojeli jsme zdraví, Imre byl poslán do práce, já jsem společně s Pitu (to jsem já). Setkala ses se Šarikou? Dále pak prosil svou švagrovou, aby vyhledala pana Tibolta, aby urychlil u maďarských úřadů propuštění naší rodiny na svobodu, neboť můj otec byl hrdina I. světové války. Adresa odesílatele na pohlednici byla: Waldsee tj. lesní jezírko, což mělo vsugerovat krásnou idylku. Můj otec byl natolik naivní a důvěřivý, i když viděl denně hrůzy v Birkenau.

V noci 23. října 1944 jsme slyšeli velký hluk. Všichni cikáni, bylo jich několik tisíc, byli shromážděni na jedno místo a ještě téže noci posláni do plynu.

Mezitím postupovala Rudá armáda stále blíže k našemu táboru. My vězňové jsme byli evakuováni.- 26. října jsme byli naloženi do vagónů a odjeli neznámým směrem.

Díky našemu strýčkovi jsme byli v lepší tělesné kondici, než většina ostatních. Strávili jsme dva dny ve vagónech bez jídla s minimálním přidělem vody a přijeli pak do Oranienburgu - koncentračního tábora Sachsenhausen, severně od Berlína. Pro nás to byl jen přechodný tábor, nemám na toto období žádné vzpomínky.

11. listopadu jsme však byli opět zavřeni do dobytčích vagónů a jízda pokračovala k neznámému cíli. Po dvou dnech zastavil vlak v Ordruffu v Durynsku. Tam už bylo opravdu chladno, tím bylo naše hladovění ještě bolestnější. Ordruff byl pracovní tábor. Spolu s další stovkou vězňů jsme s otcem byli přiděleni na práci do kamenolomu. Denně byl budíček v 5 hodin, byli jsme hnáni na „apel“ a nakonec jsme byli nahnáni do nákladňáků a odvezeni do kamenolomu. Museli jsme do

kamenolomu také pěšky. Tato těžká práce představovala: roztlučení kamenů na menší na kovářské a tyto kameny pak holýma rukama nakládat na kamiony, nebo malé vozíky. Pracovali jsme tam až do pozdního odpoledne do 17 hodin, pak se šlo zpět do tábora. Já a můj otec, který měl díky válečnému zranění lehce ochromenou pravou ruku, jsme pracovali tak dobře a rychle, jak to jen bylo možné. To bylo ale pro capo/dozorce /nedostatečné, takže nás bil .Utrpěl jsem na levé noze tři velké hluboké rány, které v krátkosti začaly hnisat. Jedna z těchto ran byla natolik hluboká, že i po mnoha letech stačil jen malý dotek a rána se otevřela. Ještě v 60. letech byl stav natolik špatný, že jsem uvažoval o transplantaci kůže.

Jednou z mých nejhorších vzpomínek na tuto dobu spojuji s 21. listopadem, datem mých narozenin. Na cestě do kamenolomu jsme šli kolem několika jabloní, na jedné z nich viselo napůl shnilé jablko. Můj otec vyskočil, jablko utrl a dal mi ho s přáním, abych toto peklo přežil. Takovéto gesto stačilo k tomu, aby byl člověk ubit k smrti. Naštěstí to nikdo z dozorců nebo SS neviděl.

Díky každodenní těžké práci byli mnozí stále slabší a zranitelnější. Hlad a nemoci dokonaly zbytek. O několik týdnů později byli mladí muži a chlapci, jako já, shromážděni a odtransportováni. Můj otec zůstal. Již déle jsem pozoroval, jak byl můj otec den ze dne slabší a trpěl průjmem. Byl na konci svých sil. Cíl nacistického teroru se zdál dosažen: záhuba prací! Těžké chvíle loučení nemohu dodnes zapomenout. 3.ledna 1945 přišel otec v noci ke mně, aby se rozloučil. Byl přesvědčen, že mě odvedou do plynové komory, a že se již nikdy neuvídíme. Vzlykající a chvějící se zimou ode mě odcházel. Nikdy jsem ho již neviděl. Hrob nemá.

4.ledna jsme byli opět naloženi do vagónů pro dobytek a o dva dny později přijeli do Sachsenhausenu, zde jsme zůstali několik dní. 24. ledna nás převezli do Neubrandenburku. Zde byla muniční továrna. Pracovali jsme po 12 hodinách nepřetržitě ve dvou směnách. Musel jsem obsluhovat stroj, do kterého jsem levou rukou zasunoval rovné železo, které pak bylo formováno do tvaru U. Pravou rukou jsem zároveň pomocí šňůry spouštěl celý mechanismus. Tato práce byla čistě mechanická, ale mnohem lehčí a příjemnější, než kamenolom. Přesto jsem cítil vysílení, také proto, že jsme dostávali příliš málo pití a jídla. Jedné noci jsem při práci usnul. Tato sekunda stačila k tomu, aby mi stroj rozříznul po celé délce ukazováček levé ruky. Silně jsem krvácel, někdo mi dal špinavý hadr jako obvaz. Další den můj prst otekl natolik, že jsem nebyl schopen práce. Pracovat jsem ale musel. Proč jsem nedostal otravu krve z mých ran na noze a na ruce, dodnes nevím. V tomto tělesném stavu jsem pracoval až do 20. dubna, když jsme díky stále se přibližující frontě byli opět evakuováni.

Dalším táborem byl ženský tábor KZ – Ravensbrück, který v posledních dnech II.světové války přijímal i mužské zajatce ze všech světových stran. Zde nebylo nic k jídlu. Lidé zde umírali jako mouchy. Nikdo se o mrtvé nestaral. Nebyl ani nikdo, kdo by mrtvé odvážel do krematoria. Hmyz a vši byly všudypřítomné, přenášely nemoci jako tyfus nebo zaněcovaly naše rány. Obvykle bezúspěšně jsme se snažili tyto trapiče zničit. Když jsme měli trochu času, tak jsme z toho měli hru: Kdo zabije nejvíce vší?

26. dubna jsme byli dále přepraveni do Ludwigslustu. Tam nebyla v táboře žádná hygiena. Mnozí lidé seděli neúčastně před baráky a nebylo zřejmé, zda jsou ještě vůbec naživu. Mnozí strašně zapáchali. Ti byli již mrtví. Přenesli jsme je stranou, aby nás zápach neumořil. Ráno, 2. května 1945, náhle všechny dozorčí oddíly SS zmizely. Radil jsem se se třemi přáteli, jak se nadále nejlépe zachovat. Opatrně jsme vyšli za bránu. Venku, asi 200m od brány, jsme v poli našli

prázdný dřevník, kde jsme se schovali a pozorovali dění v táboře. V poledne jsme zpozorovali, jak tam vjíždějí náklad'áky. Brány zůstaly k našemu údivu otevřené.

Chtěli jsme zjistit, co se děje a připlížili jsme se a konečně spatřili americké vojáky, jak rozdávají potraviny. Naše radost nyní neznala mezí, běželi jsme tudíž do tábora. Tam byli již rozdělovány vojenské racie-porce.

Lidé, polomrtví hladu, se vrhli na jídlo, takže jich mnoho bohužel díky tomu zemřelo. Jeden ze tří přátel nás na to z opatrnosti upozornil, abychom nejedli tučné konzervy, sýr a tučnou stravu, ale nejprve jedli jen suché jídlo jako keksy apod. A sice pomalu, aby si tělo mohlo na pevnou stravu vůbec zvyknout.

Pro mě bylo důležité, aby všechny moje rány byly čerstvě ošetřeny. Nyní jsme měli svobodu a mohli dělat, co chceme. Nějakou dobu jsme ještě zůstali v táboře, kde jsme byli zaopatřeni. Přesto jsme se rozhodli odejít, čím dříve, tím lépe!

Nejprve jsme šli do Wittenbergu na Labi. Cestou jsme vyměnili naše šaty a zbavili se vší. Když jsme přišli do Wittenbergu, cítil se jeden z nás čtyř špatně a slabý, tudíž jsme vyhledali nemocnici, kde náš přítel dalšího dne na zápal plic zemřel.

Dodnes nevím, zda někdo z jeho rodiny toto peklo přežil. Jestliže někdo z rodiny přežil, pak tento příbuzný neví, že náš přítel se z toho dostal živý a zemřel jako svobodný člověk.

Nyní jsme byli tři, všichni ze Slovenska. Dorazili jsme do Berlína. Zbývá jen pár týdnů a budeme doma, mysleli jsme si. Ovšem domova nebylo. Nikoho jsem nenalezl. Později se z pekla vrátil můj bratr, také moje matka - to je ale odlišný, zvláštní příběh!

Nyní jsem si musel svůj život znovu uspořádat. Vrátil jsem se na gymnázium, kde jsem za čtyři roky v roce 1949 maturoval.

Po založení státu Izrael jsem tam odcestoval. Zde jsem se v roce 1953 oženil. Moje žena přežila válku jako mladé děvče. I když se narodila na Slovensku byla její mateřštinou němčina. Díky jejímu „německému“ vzezření, modré oči a bílé vlasy - čtyřikrát zachránila svou rodinu před deportací.

ŠTEFAN MATURITNÍ FOTKA 1948

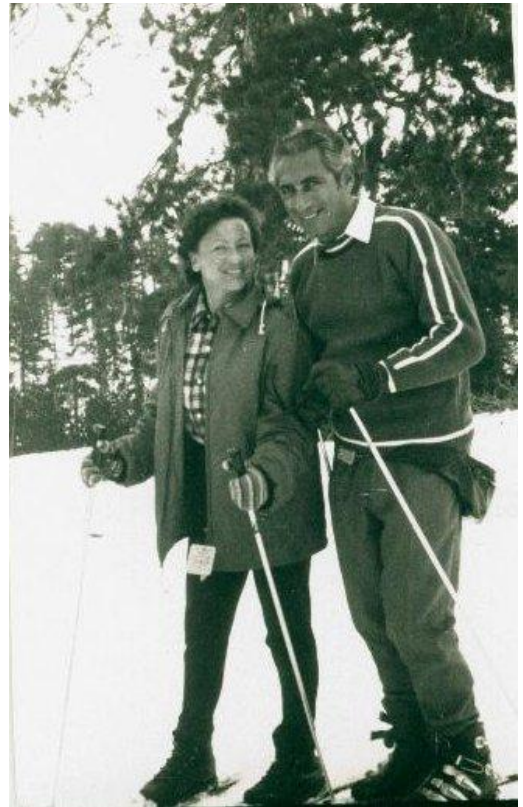

Tel Aviv 2009

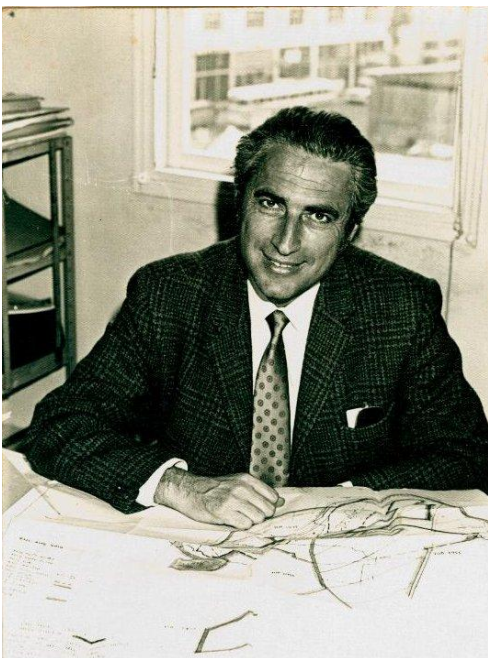
Dnes žijeme v Tel Avivu. Máme dva syny a pět vnuků. Mým životním mottem je:
Nezapomínat na minulost, žít v přítomnosti a věřit v budoucnost!

ŠTEFAN A GERDA 1965

GERDA A ŠTEFAN 1969

ŠTEFAN V PRÁCI 1968

GERDA A ŠTEFAN 1971 S JIGALEM JADINEM (přední osobnost v Izraeli)

Nýdek, únor 2009

GERDA SE NARODILA V ROCE 1930, ŠTEFAN V 1929
DO IZRAELE JSME PŘIJELI OBA A KAŽDÝ ZVLÁŠT V ROCE 1949